

a szerző gyűjtő és feldolgozó munkája során gyakorta szembesülhetett azzal, hogy például a névtani, nyelvjárási, néprajzi és helytörténeti kutatás óhatatlanul találkozik, érintkezésbe és átfedésbe kerül. Hasonlóképpen kapcsolódnak egymáshoz az alkalmazott nyelvészet itt érintett szakterületei is – jellemzően eleve tudományközi összefüggéseik által is. A válogatott kötet nemcsak a nyelvész kollégáknak szolgál szakmai újdonságokkal, hanem – közérthető nyelvezetének és olvasmányos stílusának, számos esetben eleve ismeretterjesztő szándékának köszönhetően – a laikus érdeklődők számára is rendkívül hasznos kiadvány. Ennek kiváltképpen kedvez a bőséges válogatás tematikai és terjedelmi változatossága is.

SZÜCS TIBOR
Pécsi Tudományegyetem

Balázi József Attila – Kiss Gábor, Jókai-enciklopédia

Szavak, kifejezések magyarázata és személyek, földrajzi helyek, történelmi események bemutatása

Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2020. 880 lap.

A Tinta Könyvkiadó A magyar nyelv kézikönyvei című jól ismert sorozatának 32. köteteként újabb összefoglaló művet tett le az olvasók elé. A Jókai-enciklopédia címéből kiviláglik, hogy elsősorban a Jókai-életmű iránt már érdeklődőknek szánták a szerkesztők – BALÁZI JÓZSEF ATTILA és KISS GÁBOR – az enciklopédikus igénnyel összeállított kézikönyvet, de nem titkolt céljuk az egykor széles körben olvasott regények, kisregények népszerűsítése, új olvasók megnyerése is.

A kötet jól illeszkedik a nagyobb terjedelmű, a nyelvészethez kapcsolódó, illetve a magyar nyelv szavait, kifejezéseit különböző szempontok alapján rendszerező egynyelvű szótárak, enciklopédiák közé. Időszerűsége megkérdőjelezhetetlen, nemcsak azért, mert közeledik Jókai születésének bicentenáriuma, és sorra jelennek meg a Jókaival foglalkozó tanulmánykötetek, valamint a legjobb, legérdekesebb, legolvasmányosabb írásokból válogatott novelláskötetek, hanem azért is, mert egyre többen ébrednek rá, hogy Jókait érdemes olvasni, ami kiderül az egyes olvasmányokhoz kapcsolódó kommentekből a különböző internetes fórumokon (pl. moly.hu).

A Jókai-enciklopédia borítóján olvashatjuk, hogy „Jókai Mórnak a regényei nemzeti műveltségünk kincsei”. Akik ezzel tisztában vannak, próbálnak tenni azért, hogy ez a kincs ne maradjon kiaknázatlan a mai és az újabb nemzedékek számára sem. Jókai már az általános iskolától kezdve tananyag, sőt kötelező irodalom. Az irodalomtörténészek és a magyartanárok között folyik a vita, hogy ez valójában mit jelent és mit kellene jelentenie. Az irodalomtörténészek az utóbbi években egyre többet foglalkoznak Jókaival, sőt a Jókai-olvasók nevelésével is. Saját korában – mai szemmel nézve – Jókai igazi celeb volt itthon és külföldön egyaránt, igaz, nem számított ifjúsági írónak. Az angol Viktória királynő és Erzsébet magyar királyné (Sissi) is lelkes olvasói közé tartozott. A tárca formában megjelenő regényei a mai televíziós napi sorozatokat helyettesítették (vö. HANSÁGI 2021).

Ma mindenki elismeri ugyan, hogy Jókai Mór alapvetően irodalmunk óriása, de nem vagyunk vele tisztában, hogy mennyire az. Nem túlzás azt állítani, hogy ma is a magyar

irodalom itthon és világszerte legismertebb képviselője. Műveit már 1850-től fordították németre, azóta több mint 25 nyelven jelentek és jelennek meg elsősorban regényei és elbeszélései, mégsem találjuk a helyét, legfeljebb csak a könyvtárak polcain. Irodalmárok és nyelvészek keresik azt a módszert, amellyel megmutathatják, hogy Jókait olvasni nem egyenlő a kényszerrel, ha értjük, értékeljük és az olvasása élvezetet okoz. Mindehhez a nyelvet is kell érteni; igaz, irodalmi mű nem is születhet nyelv nélkül, és egyértelmű, hogy Jókait igazán megismerni is csak nyelve megértésével, megfejtésével, befogadásával lehet. Ehhez kíván segítséget adni a Jókai-enciklopédia a könnyen kezelhető szótárszerű feldolgozással.

A Jókai-életmű világviszonylatban is rendkívül, sőt egyedülállóan nagy. A benne foglalt szókincset maradéktalanul számba venni majd csak a teljes életmű digitalizálásával lehet, amelynek nagyságát WACHA IMRE a Jókai-szótár utószavában (1994: 440) 10 millió szóadatra becsülte. Ha általában tisztában vagyunk az írói szótárainkban feldolgozott szövegszók számával, sőt azzal is, hogy a digitális Mikes-szótárban a teljes életmű mint korpusz 1,5 millió szövegszóból áll (KISS M. 2016), talán még kevesellhetjük is ezt a számot. Ha ehhez hozzávesszük, hogy Jókainak az 50 éves írói jubileuma kapcsán kiszámították, hogy a fél évszázad alatt kötetben kiadott Jókai-művek 70 milliónál több nyomtatott betűt tartalmaznak (vö. SZILASI 2000: 49), és tudjuk, hogy a magyar szavak átlagosan 6-7 betűnyi hosszúságúak, akkor nincs okunk kételkedni a becslés helytállóságában. A nyomdai adatokat a mai írástudók fogalmai szerint értelmezve az derül ki, hogy irodalmunk bajnoka 1770,5 szerzői ívet alkotott, és ezzel a világirodalom óriásait is maga mögé utasítja. Az írói jubileumra 1894 és 1898 között megjelentetett 100 kötetes nemzeti díszkiadás is ezt a monumentalitást volt hivatott érzékelteni.

Érthető, hogy a teljes szókincset feldolgozni próbálók mindeddig visszariadtak az anyag mennyiségétől. Az Unikornis Kiadó eredetileg 100 kötetesre tervezett, később 116 kötetre kibővített sorozatához készült, 1994-ben megjelent Jókai-szótár is csak a magyarázandónak ítélt szavakat gyűjtötte egybe (a tulajdonnevek kihagyásával), így jött létre a csaknem 25 ezer címszót tartalmazó két kötet. A cél az volt, hogy elsősorban a könyvsorozat darabjait könnyebben lehessen olvasni, egy egyszerűen kezelhető, bonyolult lexicográfiai megoldásoktól mentes szótárban azonnal utána lehessen nézni a nehezen érthető szavaknak, kifejezéseknek.

A Jókai-enciklopédia szerkesztői ugyanezt a gondolatmenetet vitték tovább: Jókai értő olvasásához kell egy olyan kézikönyv a nagyközönség számára, amelyben a szóértelmezéseken túl benne van a regények, kisregények lapjain fellelhető, ma már magyarázatra szoruló ismeretanyagok a túlnyomó része. Az életmű nagyságának ismeretében ez a vállalkozás – ha megvalósíthatatlannak nem is, de – meglehetősen merésznek tűnhet. A Tinta Könyvkiadó szerkesztősége azonban már többször vágta nagy fába a fejszéjét, és az igazgató-főszerkesztő KISS GÁBOR optimizmusát az eredmények igazolni szokták, elég csak a sorozatindító, már a 10. kiadásnál tartó Magyar szókincstár sikerére gondolni.

Örömmel nyugtázhajuk, hogy a szerkesztők a Jókai-életmű számaitól nem riadtak vissza, gyakorlatias észjárással szűkítették le a korpuszt céljaiknak és a tudomány ismeretterjesztés igényeinek megfelelő méretűre. Ehhez két sorozat köteteit használták fel. Az Akadémiai Kiadó gondozásában 1961-ben indult kritikai kiadás során az irodalomtörténészek, textológusok a regénysorozatban 56 mű szövegkritikai munkáit végezték el, és ezzel együtt a szövegeket tárgyi és nyelvi magyarázatokkal is ellátták. A Jókai-enciklopédia összeállításakor elsősorban ezeket a jegyzeteket, kommentárokat dolgozták át szócikké,

kiegészítve, illetőleg összedolgozva a Jókai-szótárból azzal a szó- és kifejezőkészlettel, amely a regénymagyarázatokból kimaradt. A korpuszba így kerültek bele az Unikornis Kiadó Jókai-sorozatának az 1–100-ig megjelentetett kötetei, vagyis 76 Jókai-mű, amelyek között nemcsak szigorúan vett szépirodalmi alkotások szerepelnek, hanem például cikkek, útleírások is. Ennek az eljárásnak az eredményeképpen állt össze a Jókai-enciklopédia anyaga, illetőleg maga a kézikönyv. Ez valójában átmenet egy könnyen kezelhető szótár és egy többé-kevésbé filológiai szempontokat is érvényesítő szövegmagyarázat között, amely a szerkesztésből adódóan a tényeket és adatokat (személy- és helynevek, történelmi események stb.) ismeretterjesztő lexikonként mutatja be. A szótári és a lexikonszerű elemeket a betűrendbe sorolás fogja össze, a szócikkek egyenletlenségei ebből a laza szerkezetből, valamint a források nagyon eltérő jellegéből adódnak.

A kézikönyv készítésének menetéről az Előszóban a szerkesztők részletesen beszámolnak, és pontosan, címek szerinti betűrendben közlik a felhasznált kötetkiadások adatait, így egyértelműen összevethető, hogy a duplumokat leszámítva összesen 21 kötet anyagával bővült az eredetileg kiválasztott szövegmennyiség. Az egyetlen regény, ami az Unikornis-féle díszkiadás első sorozatában még nem jelent meg, de az Akadémiai Kiadó sorozatában benne volt, az a Gróf Benyovszky Móric életrajza.

A Jókai-enciklopédiát bevezető igencsak terjedelmes Előszó (6–36), amely a műhelymunkáról is beszámol, nemcsak a gyakorlati tudnivalókat adja meg a kézikönyv használatához, hanem válogatott szakirodalmi háttérre támaszkodva igyekszik bemutatni Jókai nyelvének jellegzetességeit, különös tekintettel a szókincsre, valamint áttekintést ad a Jókaitól leggyakrabban használt forrásokról is, a korban meghatározó történelmi és természettudományos művek felsorolásával. Jókait erősen foglalkoztatta a magyar és a világtörténelem, bemutatta a múltat és a feltételezett jövőt, ábrázolta a nagyvilág közeli és távoli tájait, és élénk érdeklődéssel figyelte korának eseményeit is. Nagyban támaszkodott a fantáziájára, költői képzetére, de műveiben a valóság mégis tetten érhető, ami a Jókai-olvasás egyik kulcsa: a hihetetlen is hihető. Látóköre minden tekintetben igen széles horizontot fogott át. A Jókai-enciklopédia 28850 szócikke ennek a kiterjedt világgépnek a bizonyítéka. A most bemutatott kötet legfőbb értékei között ki kell emelnünk, hogy nemcsak Jókai olvasásához igyekszik kedvet csinálni, hanem arra törekszik, hogy az olvasók műveltségét elmélyítse az érintett témakörökben. Ehhez vették a fáradságot, hogy az időközben elavult ismereteket, adatokat aktualizálják, például az orosz, ukrán és finn helynevek mai azonosításával (vö. a Szabadság a hó alatt című regény helyszínei).

Tudjuk, hogy az írók érdekelték a természettudományok, ezért kora tudományos színvonalának megfelelően alaposan tanulmányozta többek között a csillagászatot, a botanikát, az ásványtant, a geológiát, a földrajzot, a néprajzot. Mindezt tükrözi szóhasználata és szókincse is. Természetesen nemcsak a tudományokról írt, hanem az egykori és a korabeli vidéki és városi életmódról, az öltözködésről (*barét*, *corset* 'fűző', *décbunda* 'rókaprémes bunda', *krinolin*), az evés-ivásról (*fromage de Brie* 'brie-i sajt', *nuszpájl* 'pozsonyi diós kifli', *krampampuli* 'egyfajta forró ital', *cidre* 'almabor'), mesterségekről (*frizőr* 'fodrász', *kolportőr* 'kézbesítő', *piktor* 'festő'), a szárazföldi járművekről (*landaurer* 'négyülékes hintó', *laptika* 'kétkerekű egylovas kocsi'), a hajókról (*brigg* 'kétárbócos vitorlás hajó', *korvett* 'háromárbócos hadihajó'), a különböző kártyajátékokról (*ferbli*, *tarokk*), a táncokról (*polka*, *valcer*) és hosszan lehet sorolni a különböző fogalomköröket a hozzájuk tartozó szókészlettel.

A műveiben előforduló idegen szavak és kifejezések – amelyeknek sokféleségéről szintén kapunk alapos áttekintést az Előszóban, továbbá bőséges példaanyagot a szótári részben – általában helymegjelölés nélkül fordulnak elő ugyanúgy, mint a szókészlet más rétegeihez tartozó régi-, táj-, szak-, esetleg tolvajnyelvi idiómák. Az egyszerű rövid, tömör szóértelmezések kevés kivétellel – ahogy a Jókai-szótárban is –, az előfordulás helyének megadása nélkül szerepelnek, a lokusz feltüntetése esetleges és véletlenszerű. Lehet, hogy érdemes lett volna ezeket még nagyobb számban pótolni; segítség lehet ehhez az, hogy Jókai Mór összes művei [!] címen az Unikornis-sorozat 100 kötetének teljes szövegét az Arcanum Kiadó már 2001-ben megjelentette CD-ROM formájában, és már internetes felületen is kereshető. Azt el kell ismerni, hogy – bár a szöveggözlés a kritikai kiadásra támaszkodik, de ugyanúgy, mint a Magyar Elektronikus Könyvtárban – a tagolás miatt elég korlátozottak a valódi keresési lehetőségek.

Fontos kiemelni és értékelni, hogy míg a Jókai-szótárba mindenféle minősítés nélkül kerültek be a címszavak, az Enciklopédiában az idegen eredetű szavaknál a szerkesztők általában feltüntetik az átadó nyelvet, esetleg azt a szóalakot is, amelyből eredeztethető. Nagyon informatív és segíti Jókai nyelvének még jobb megismerését, hogy a címszó mellett zárójelben (JM) jelöli, ha Jókai egyedi szóalkotásáról van szó (pl. *pitvarnok* 'főlakáj, komornyik'; *szívkinyító* 'gyógynövény neve'), valószínűleg sokkal több szóhoz lehetne odaírni. Nagyon hasznos, hogy esetenként stilisztikai minősítéssel, szóalkotási besorolással is élnek a szócikkek szerzői, de a szófaji megjelöléstől eltekintenek, ahogy a Magyar szókincstárban is. Ezt itt részben indokolja, hogy sok esetben nem szavak kerültek címszói helyzetbe, hanem akár mondatok is.

Ilyenek a Rab Ráby és a Szép Mikhál című regényekben a fejezetszámot követő régies, archaizáló helyesírással írt, a cselekmény korára jellemző többnyire 8–10 soros fejezet-összefoglaló címek, amelyek a Jókai-szótár örökségeként besorolódtak a címszók közé, abból a megfontolásból, hogy ugyanúgy értelmezni kell őket, mint az idegen nyelvi kifejezéseket, rövidebb szövegrészleteket. Mindezek a szótári előzményben helymegjelölés nélkül szerepeltek, így vették át őket az Enciklopédiába, viszont az idegen nyelvi szövegek egy jelentős része a regények annotációjában is megjelent, ezért ezek a kézikönyvben már az előfordulási hely (cím, lapszám, sorszám) megadásával található. Vagyis azok, amelyek a szövegkritikailag feldolgozott regényekben szerepelnek, visszakereshetők. El kell fogadni, hogy a lokusz nélküliek esetében a szöveghely megtalálása elég nehézkes és időigényes. Az archaizáló szövegek esetében más a helyzet. Átírásukat, értelmezésüket a kritikai kiadás során nem tartották szükségesnek, az említett fejezet-összefoglalók helymegjelölés nélkül maradtak. Ez a hiány azonban könnyen orvosolható, elég hozzá az adott regények tartalomjegyzékét megnézni különösebb keresés nélkül. Egyértelmű, hogy a szócikk címmel és lapszámmal kiegészítve komplett. Szemléltetésül ide egy igen rövid összefoglalót választottam. A három részre szakított Magyarországon játszódó Szép Mikhál című regényben a Harminchetedik fejezet címe címszóként, olvasattal, lokusszal így jelenne meg: *Ez pedig zool az hamwazuo zeredai penitentziarvl – ez pedig szól az hamvazószerdai penitenciáru* (Szép 289).

Példánkban a *penig*, *hamvazószerdá* és *penitencia* szó sem igényel további magyarázatot, mindhárom szerepel önálló szócikkben, de egyébként a nyelvemlékeknél szokásos módon lehet megadni komplexen az értelmezést és olvasatot. A Jókai-olvasást segítő enciklopédiába ez a megközelítés beletartozhat. (Mivel fejezetcímről van szó, az előfor-

dulási helynél csak a lapszámot lehet megadni, a sorszámot nem, a regény címe pedig rövidítve szerepel.)

A valós helyek és személyek bemutatása adja az igazi tájékoztatást a Jókai-művek világról. Költött helyek vagy alakok bemutatása is bekerült a szócikkek közé, attól függően, hogy a szövegkritikai kiadás kötetait készítő filológusok mennyire tartották fontosnak a képzelet alkotta alakokat, helyeket megemlíteni, illetve fiktív voltukat kiemelni a létező vagy létezett szereplők, helyszínek sorából. Így kapott szócikket az Enciklopédiában például *Béldi Aranka*, *Feriz bég* (személyek a Török világ Magyarországon című regényben), *Kin-Tseu*, *Zingaria* (képzeletbeli országnevek A jövő század regényében, illetőleg *Az egy hírhedett kalandor* című műben), *Apátvár*, *Kőrössziget*, *Prusznóc* (helységnevek az *Akik kétszer halnak meg*, illetőleg *A kőszívű ember fiai* című regényekben) stb. A költött földrajzi nevek előfordulása összességében kevésbé jellemző. Jókai földrajzinév-használatával kapcsolatban meg lehet állapítani, hogy az általa alkotott fiktív nevek a valós nevekhez képest mennyiségileg elenyészőek (T. SOMOGYI–TINER 2017: 71).

Meg kell jegyezni, hogy azok a nevek, amelyek mellett a költött voltak jelölésén kívül nem áll semmiféle információ, az Enciklopédiában fölöslegesnek látszanak, például *Szénási* (Török világ Magyarországon), *Balahó Tamás* (Szeretve mind a vérpadig). Ha megnézzük a hivatkozott szöveghelyet, akkor kiderül, hogy mi a szerepük a regényben, és hogyan illeszkednek a valós személyek közé, csak ez a jegyzetanyagban nem szerepel. A fiktív alakok bemutatásának az adott mű részletezése nélkül legtöbbször nincs szerepük, a névadás mikéntje lehet érdekes, de ez már túlmutat egy ilyen jellegű kézikönyv keretein, illetőleg szempontjain, ehhez egy Jókai-névszótár kell, amelyben a valós és költött alakok, helyszínek és egyéb tulajdonnévvel jelölt állatok, tárgyak nevei vannak összegyűjtve. A tablószerű történelmi regényekben (Fráter György, Szabadság a hó alatt, Rákóczy fia stb.) megjelenített alakok között sok a valós személy, földrajzi hely. Ezek áttekintésében, az adatok, tények rendszerezésében nagy segítségére van az olvasóknak a lexikonszerű ismeretközlés. A készülő névszótárban az adatok elsősorban azonosításra szolgálnak, azt bizonyítják, hogy nem kitalált névvel van dolgunk egy-egy szereplő vagy helyszín esetében, tehát részletes tájékoztatást nem nyújtanak. Ez az enciklopédia feladata. A mitológiai és bibliai alakoknak gyakran van kulcsszerepük egy-egy mű megértésében, ezért is kell a Jókai-enciklopédia lapjain információgazdag szócikkeket kapniuk, ahogy kapnak is többszörös előfordulási hivatkozással (*Apolló*, *Arachné*, *Magdolna*, *Semiramis* stb.).

Mindent összevetve megállapíthatjuk, hogy rendkívül gazdag és szerteágazó ismeretanyagot gyűjtöttek össze a szerkesztők köszönhetően Jókainak, aki ennyi mindenről írt, de köszönhetően saját elszántságuknak is, hogy könyvvé formálták a rengeteg információt. A témakörök közül most csak esetlegesen emelek ki egyet-egyét.

Az enciklopédikus jelleget erősítik a valós történelmi eseményeket (pl. *1688-i hadjárat*, *7 éves háború*, *inszurrekció*), a különféle technikai újdonságokat, különlegességeket (*sorvetőgép*, *Lenoir-féle gázmozdony*, *Papin-féle légmentesen zárható lapos tálca* stb.) tárgyaló szócikkek. A valós helyszínek megjelenítése gyakran a cselekmény megértésének a kulcsa, a korabeli épületek nevei ezért nem maradhattak és nem is maradtak ki a címszók közül, Nemcsak az adott regény hátterét ismerhetjük meg ezekből, hanem például az egykori Pest is feltűnik a híres szállók, vendégfogadók révén: *Angol Királynő*, *Arany Sas*. *Magyar Király*, *Tigris* stb. Esetenként egy-egy adaptált újsághír is bekerült a háttérismeretek közé és az Enciklopédiában címszó lett: *különös, hogy egy hölgy a cimbalmot verje* (Mire megvénülünk: 100; 26).

Itt érdemes megjegyezni, hogy akár lexikográfiai szempontból, akár egy enciklopédiával szemben támasztott elvárások szerint vizsgáljuk az ilyen típusú címszóféleségeket, joggal merül fel, hogy szerencsésebb lenne a hasonlóan annotált jegyzeteket úgy átírni, szerkeszteni, hogy címszóként lehessen értelmezni őket, itt például a *női cimbalmos* lehetne az áthidaló megoldás, a szöveghely, illetőleg a lokusz egyaránt érvényes maradhat, és nem kell a címszók közé erőltetni a regény egy rövidített mondatát.

Az alak- és írásváltozatok összevonása az egyes címszókban belül (pl. *fuchsin•fukszin•fuxin*) megkönnyíti a kézikönyv használatát. Ezt a jól elhelyezett utalások is segítik, viszont a szócikkvégi előfordulási helyről sem itt, sem a hasonlóan összevont címszók esetében nem derül ki, hogy melyik változathoz tartozik. Ugyanez igaz a többjelentésű szavak esetében is, meg kell nézni a szövegben, hogy kiderüljön, pontosan miről van szó. Ez a gond csak akkor nem jelentkezik, ha a kézikönyvet az olvasott szöveg értelmezéséhez segédeszközként használjuk.

Ha viszont Jókai stílusának, nyelvhasználatának tanulmányozásához vesszük kézbe, a visszakereshetőség nemcsak hasznos lehet, hanem ennek köszönhetően szűrhetők ki többek között az eredeti kritikai kiadásból átvett tévedések, a magyarító jegyzetek összeszedelgőzéséből, átfogalmazásából vagy az aktualizálás elmaradásából keletkezett hibák, amelyekkel sajnos találkozhatunk, de ekkora anyagnál ez szinte elkerülhetetlen.

Néhány példa tanulságképpen: Az *Ava Saxa* szócikkében több tévedés, elírás is található, amelyek egyértelmű okai az Egy az Isten című regény jegyzetében olvasható elírások, esetleges hibás forráshasználat. A domb helyes mai finn neve *Aavasaksa*, nem *Avaszara*, és a kerület mai neve, ahol található, *Oulu*, nem *Uleaborg*. A *Béldi Pál* címszóhoz tartozó szócikkben a születési dátum (1612) hibás, itt 1621 lett volna a helyes. Sajnos, a háromféle jegyzet közül a hibás került át. A *Svábhegy* szócikkében nem lett volna szabad benne hagyni azt az értelmezést, hogy „A mai Szabadság-hegy.” Tudnivaló, hogy ez a név csak 1945 és 1991 között volt használatos, azóta újra Svábhegy.

Előfordul az is, hogy a jegyzetapparátusban megvan az információ, de szócikké válása folyamán elvész: a *Batthyány-lépcsőről* az Enciklopédiában már nem derül ki, hogy a bécsi Burgban található, a *Bebek kanala* értelmezésében nem tudjuk meg a kézikönyvből, hogyan használták ezt az eszközt, pedig a kritikai magyarázatban részletesen le van írva. Az olvasóközönség számára kevésbé észrevehető hibákat még találhatunk, de ezek a könyv értékét nem kisebbítik.

BALÁZSI JÓZSEF ATTILA és KISS GÁBOR munkájáról egyértelműen az elismerés hangján kell szólni, úttörő vállalkozás, amellyel sokat tettek a Jókai-művek népszerűsítéséért. Haszonnal és élvezettel forgathatják lapjait mindazok, akik mélyebben meg akarják ismerni Jókai Mórnak és korának világát, de a magyartanárok is segítséget kapnak ahhoz, hogy felkeltsék a diákok érdeklődését e világ iránt, és megértessék velük, hogy minél többet tudunk, annál többek vagyunk. A Jókai-enciklopédiában az egybegyűjtött anyag széles spektruma további lehetőségeket kínál a szókinccs és a nyelvhasználat kutatására nyelvészek és irodalmárok számára is.

Hivatkozott irodalom

BALÁZS GÉZA – P. EÖRY VILMA – KISS GÁBOR – J. SOLTÉSZ KATALIN – T. SOMOGYI MAGDA szerk., *Jókai-szótár* 1–2. Unikornis Kiadó, Budapest.

- HANSÁGI ÁGNES 2021. Mit jelent ma Jókait olvasni? *Tiszatáj* 75/4: 112–122.
- KISS GÁBOR főszerk. 1998. *Magyar szókincstár. Rokon értelmű szavak, szólások és ellentétek szótára*. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- KISS MARGIT 2016. Egy XVIII. századi írói korpusz modern feldolgozása. *Magyar Tudomány* 177/11: 1305–1309.
- SZILASI LÁSZLÓ 2000. *A selyemgubó és a „bonczoló kés”*. Osiris – Pompeji Alapítvány, Budapest–Szeged. 2000.
- T. SOMOGYI MAGDA 2020. Az íróinév-szótárak kérdései a tervezett Jókai-névszótár kapcsán. *Névtani Értesítő* 42: 109–126.
- T. SOMOGYI MAGDA – TINER TIBOR 2017. A földrajzi nevek Jókai műveiben. In: BENŐ ATTILA – GÚTI ERIKA – JUHÁSZ DEZSŐ – SZOTÁK SZILVIA – TERBE ERIKA – TRÓCSÁNYI ANDRÁS szerk., *Tudományköziség és magyarságtudomány a nyelvi dimenziók tükrében*. Termini Egyesület, Törökbálint. 65–75.
- WACHA IMRE 1994. Utószó a Jókai-szótárhoz. In: *uo.* 2: 437–446.

T. SOMOGYI MAGDA
ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem

TÁRSASÁGI ÜGYEK

Komlósiné Knipf Erzsébet 70 éves*

Az ismert körülmények miatt ugyan kissé megkésve, de annál nagyobb szeretettel és nagybecsüléssel köszöntöm sokak nevében is Komlósiné Knipf Erzsébet egyetemi tanárt 70. születésnapja alkalmából. Ennek oka, hogy ma ezt a laudációt én tartom, kettős.

Egyrészt – noha az élet úgy hozta, hogy immár több mint 50 éve a francia nyelv és kultúra tanulmányozásának és terjesztésének szolgálatában állok – az ELTE volt német szakos hallgatójaként sohasem szakadtam el a germanisztikától. Sőt, éppen ennek köszönhetően szűkebb szakmai területem, a frazeológia és a lexikográfia művelése során a német románistákkal kialakult szoros és megtermékenyítő szakmai kapcsolataimat. Egyben itt szeretnék hálával megemlékezni az egykori Német Nyelv és Irodalmi Tanszék olyan kiváló oktatóiról is, mint Juhász János, Mollay Károly, Tarnói László, Manherz Károly, Hessky Regina, akiktől sokat tanultam szakmából, emberségből és akik közül utóbbi kettő a későbbiekben is mindig mindenben segítette pályám alakulását. Megtiszteltetés és öröm továbbá számomra, hogy a Germanisztikai Intézet számos kiváló oktatójával – a teljesség igénye nélkül Brdar-Szabó Rita, Erb Mária, Müller Márta, Orosz Magdolna, Rada Roberta – a mai napig van szerencsém együtt dolgozni habilitációs bizottságokban, PhD-védéseken, államvizsgákon.

A másik, szintén személyes okom az a szakmán túli régi, mély, legjobban az „egyívású” szóval jellemezhető barátság, ami Lízhez és férjéhez, Komlósi László barátomhoz fűz immár közel harminc éve, és ami által valódi értelmet nyer számomra az az arisztotelészi gondolat, miszerint „Barátok nélkül senkinek sem lehet kedves az élete, még ha minden egyéb jóban része is van”. De ha már klasszikust idéztem, megemlítem még Cicerót is, aki

* Elhangzott 2022. november 8-án az ELTE Germanisztikai Intézete ünnepi konferenciáján.